

Despre onorarii minimale, concurență, și profesia de avocat... (I)

Avocat drd. Janos Szekely - Baroul Satu-Mare

I. Datele problemei

1. Proiectul de lege PL-x nr. 555/2015¹, privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, aflat în dezbaterile Camerei Deputaților, a generat multiple controverse. Camerele de rezonanță ale mass mediei (și politicului) au ales să amplifice cele privind presupusa "super-imunitate", care ar fi conferită asupra avocaților prin adoptarea proiectului. Un alt element al acestuia, poate mai semnificativ pentru avocați, constituit de amendamentele² propuse de către domnul deputat Ioan Dîrzu³, care ar deschide calea reinstaurării unor onorarii minimale prin modificarea art. 31 și art. 66 din Legea nr. 51/1995, au căpătat mult mai puțină atenție. Mai bine zis, au căpătat doar suficientă atenție, încât să ofere un prilej suplimentar pentru denigrarea profesiei de avocat și pentru răspândirea repetată a unor idei preconcepute în sfera discursului public.

2. Prin luarea de poziție a Consiliului Concurenței cu privire la aceste amendamente, preluată în presa electronică⁴ și atribuită personal președintelui Consiliului (domnul Bogdan Chirițoiu⁵), care încă nu a fost publicată în scris în locația destinată unor astfel de puncte de vedere⁶, s-a arătat că instituirea unor onorarii minimale nu ar fi acceptabilă din punct de vedere concurențial și ar constitui o întoarcere la reglementarea din anul 2004. În opinia Consiliului: *"ar reprezenta un regres în ceea ce privește modul de reglementare și de exercitare a profesiei de avocat în România"*; *"(...) avocații nou intrați pe piață nu pot practica onorarii mai mici decât limita minimă stabilită, în scopul atragerii de clientelă și câștigării astfel a unei poziții în piață"* și *"nu în ultimul rând consumatorul este dezavantajat, neputând beneficia de onorarii mai mici decât cele fixate, fiind astfel obligat să plătească niveluri de preț stabilite arbitrar și care nu sunt rezultatul interacțiunii dintre cerere și ofertă"*.

3. Consiliul Concurenței pare consecvent în opoziția sa față de reglementările care instituie onorarii minimale. Încă din anul 2004 a impus modificarea legislației privind exercitarea profesiei de arhitect⁷, și a Legii nr. 51/1995⁸, în vederea eliminării onorariilor minimale, sub pretextul armonizării⁹ normelor române la practicile promovate de Comisia Europeană. "Succesele" înregistrate în demersurile împotriva onorariilor minimale existente în rândul avocaților, experților contabili, arhitecților, inginerilor geodezi și medicilor veterinari nu au fost însă repetate în cazul profesiilor de notar public și de executor judecătoresc, așa cum recunoaște într-un studiu chiar președintele Consiliului¹⁰, în pofida faptului că aceste profesii, din punct de vedere concurențial, trebuie considerate profesii libere, inclusiv potrivit jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene¹¹.

¹ Disponibil la http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?idp=15046

² Disponibil la http://www.cdep.ro/comisii/juridica/pdf/2016/rs555_15.pdf

³ Disponibil la <http://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.mp?idm=102&cam=2&leg=2012>

⁴ Disponibil la <http://www.mediafax.ro/politic/consiliul-concurentei-doreste-eliminarea-tarifelor-minime-pentru-avocati-15329512>

⁵ Disponibil la <http://www.consiliulconcurentei.ro/ro/despre-noi/membri/cv-bogdan-chiritoiu.html>

⁶ Disponibil la <http://www.consiliulconcurentei.ro/ro/documente-oficiale/concurenta/avize-si-pdv.html>

⁷ Disponibil la http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/id5542/stiri_151.pdf

⁸ A se vedea art. I, pct. 55 din Legea nr. 255/2004 prin care a fost abrogat art. 63 lit. e) din Legea nr. 51/1995. Abrogarea a avut ca urmare și abrogarea art. 94 din Statutul profesiei de avocat. Ultima listă de onorarii minime a fost adoptată prin [Decizia nr. 3564/27.03.1999](#).

⁹ Mihai Berinde: [În așteptarea raportului de țară – Capitolul 6. "Politica în domeniul concurenței". Progrese. Sarcini realizate. Probleme prioritare](#), pp. 1, 8-11.

¹⁰ Bogdan Chirițoiu, Nicoleta Crișan: [Profesiile liberale și mediul concurențial din România](#), Revista română de concurență, 2/2013, pp. 10, 12.

¹¹ Idem

4. Notarii publici, prin prevederile art. 8 din Ordinul Ministerului Justiției nr. 46/C/2011¹² sunt obligați sub sancțiunile prevăzute pentru abateri disciplinare, să stabilească și să încaseze cel puțin onorariile minimale stabilite. Aceste onorarii, și metoda de determinare a lor, au fost reglementate cu luarea în considerare a Hotărârii Consiliului Uniunii Naționale a Notarilor Publici (în continuare: UNNP) nr. 222 din 3 septembrie 2010 pentru aprobarea proiectului Normelor privind tarifele de onorarii ale notarilor publici, modificată și completată prin hotărârile Consiliului UNNP nr. 261/13.10.2010 și 317/29.11.2010., deci, în urma consultării unei asociații profesionale cu activitate în domeniul profesiilor liberale. Onorariile minimale impuse executorilor judecătorești sunt stabilite prin Ordinul Ministerului Justiției nr. 2550/C/2006¹³. La emiterea Ordinului, ministerul de resort a luat în considerare solicitarea Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești (în continuare: UNEJ), care prin Adresa nr. 1.286/2006 a propus actualizarea limitelor pentru onorariile executorilor.

II. Problema

5. În lumina celor arătate mai sus, fundamentarea logică invocată de Consiliul Concurenței pentru opoziția vocală față de instituirea unor onorarii minimale pentru avocați pare compromisă în mai multe locuri:

- normele enunțate, prin care se stabilesc onorarii minimale obligatorii consistente raportat la valoarea actelor îndeplinite de către notarii publici și executorii judecătorești se situează în timp *în urma suprimării onorariilor avocațiale minimale*;
- aceste onorarii minimale *au fost stabilite cu considerarea poziției unor organizații profesionale*, deci nu pot fi mai puțin ”arbitrare” sau dezavantajoase pentru justițiabil decât cele care s-ar stabili, potrivit amendamentelor propuse, de către Uniunea Națională a Barourilor din România;
- atât pentru profesia de notar public, cât și pentru cea de executor judecătoresc *a existat un regim de onorarii minimale obligatorii în vigoare*¹⁴ inclusiv la data aderării României la Uniunea Europeană;
- un asemenea regim *există în vigoare și în prezent* pentru aceste profesii;
- Consiliul Concurenței *tolerează existența acestor reglementări presupus anti-concurențiale* fără luări de poziție comparabile în vehemență cu cele formulate împotriva amendamentului propus de domnul deputat Dîrzu.

6. Această stare de fapt naște un șir de întrebări, dintre care unele privesc esența activității avocatului, rolul acestuia în societate și în statul de drept. Aceste întrebări se pot rezuma la următoarele:

A. În ce constau diferențele specifice, relevante din punct de vedere concurențial, între profesiile de notar public și executor judecătoresc pe de o parte și profesia de avocat pe de altă parte, care pot justifica existența onorariilor minimale în cazul primelor două și exclud în același timp această posibilitate pentru cea din urmă?

B. Care argumente ar justifica existența unor onorarii minimale (în special în forma unor onorarii minimale de recomandare) în cazul profesiei de avocat?

¹² Ordinul nr. 46/C/2011 al Ministerului Justiției pentru aprobarea Normelor privind tarifele de onorarii pentru serviciile prestate de notarii publici (modificat și completat). Publicat în Monitorul oficial nr. 133/22.02.2011.

¹³ Ordinul Ministerului Justiției nr. 2550/C/2006, privind aprobarea onorariilor minimale și maximele pentru serviciile prestate de executorii judecătorești (modificat și completat). Publicat în Monitorul Oficial nr. 936/20.11.2006.

¹⁴ Pentru reglementarea aplicabilă executorilor judecătorești a se vedea nota [12] supra, iar pentru notarii publici Ordinul Ministrului Justiției nr. 943/C/2005, publicat în Monitorul oficial nr. 263/19.04.2007.

C. Care este practica relevantă în dreptul comparat, în privința onorariilor minimale pentru avocați, în alte state ale Uniunii Europene?

A.

7. Căutând răspunsul la prima întrebare, lesne se observă că profesiile de executor judecătoresc și notar public prestează, printre altele, și unele servicii cu caracter de autoritate publică. Profesia de avocat în schimb, în reglementarea actuală, nu dispune de astfel de domenii de activitate. Însă, așa cum Bogdan Chirițoiu și Nicoleta Crișan conclud în temeiul practicii CJUE în cauza C-50/08 (Comisia Europeană v. Franța)¹⁵, faptul că unele servicii au acest caracter nu justifică scutirea profesioniștilor care le prestează de sub exigențele concurențiale de drept comun, atâta timp cât prestează și servicii care nu au acest caracter privilegiat.

8. Această jurisprudență a fost confirmată foarte recent de CJUE în Hotărârea¹⁶ din data de 10 septembrie 2015 dată cauza [C-151/14](#) (Comisia Europeană v. Letonia) în care s-a stabilit că fixarea onorariilor notariale prin lege nu înlătură caracterul concurențial al unei profesii libere, și că activitatea notarială trebuie considerată ca fiind exercitată în condiții de concurență (punctele 50 și 51 din hotărârea Curții) în pofida existenței unor onorarii stabilite prin acte normative. Argumentele Curții pot fi aplicate *mutatis mutandis* și profesiei de avocat, și duc la concluzia că *pot exista și alte forme de concurență, decât cea care se manifestă prin stabilirea unor onorarii cât mai mici, cu prețul amenințării calității serviciului prestat, sau periclitării siguranței existențiale a avocatului pe termen lung, pentru a-și păstra o participare în piață.*

9. Un alt aspect de sesizat, este că profesiile de notar public și de executor judecătoresc, spre deosebire de profesia de avocat, dispun de un monopol legal extins asupra multor activități atribuite în mod exclusiv în competența lor, fără a exista o suprapunere semnificativă de atribuții cu alte profesii juridice. Aceste monopoluri sunt garantate pe de o parte printr-un regim juridic ce lovește actele specifice acestor profesii cu nulitate absolută ori de câte ori sunt îndeplinite de persoane fără calitatea cerută, iar pe de altă parte de instituțiile abilitate ale statului care reprimă în mod eficient încercările de exercitare fără drept a acestor profesii. În schimb, în cazul profesiei de avocat, în afară, poate, de activitatea de asistare a suspectului sau inculpatului persoană fizică pe parcursul procesului penal¹⁷ și de exercitarea activității de curator special în procesul civil¹⁸, nu există vreun domeniu de activitate, care ar fi rezervat exclusiv avocaților. Mai mult, fenomenul exercitării fără drept a profesiei de avocat în formă organizată, ale cărei începuturi datează la aceeași perioadă ca și suprimarea onorariilor minimale, a demonstrat inabilitatea autorităților de a garanta pentru avocat exclusivitatea domeniului de activitate¹⁹ stabilit prin lege.

10. Dispariția domeniilor de activitate avocațială care ar fi constituit un monopol legal oricât de restrâns pentru profesie este un fenomen relativ neașteptat. *Medierea și activitățile fiduciare* au apărut pentru prima oară în legislația română ca activități avocațiale exclusive²⁰, introduse prin actul normativ care a abrogat instituția onorariilor minimale (Legea nr. 255/2004). La momentul respectiv nu se putea prevedea că după doi ani activitatea de mediere urma să fie reglementată printr-o lege specială²¹, și deschisă inclusiv persoanelor fără studii juridice, iar avocații obligați să parcurgă etape de pregătire profesională costisitoare pentru a fi primiți în rândul ”noilor” mediatori; sau că activitățile fiduciare vor fi împărțite cu notarii publici, și numeroase alte entități, prin efectul Noului Cod civil²².

¹⁵ Bogdan Chirițoiu, Nicoleta Crișan: op. cit. pp. 11-12.

¹⁶ Disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:62014CJ0151&from=EN>

¹⁷ A se vedea [Decizia nr. XXVII](#) din data de 16 aprilie 2007 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, de soluționare a unui recurs în interesul legii, publicată în Monitorul Oficial nr. 772/14.11.2007.

¹⁸ A se vedea prevederile art. 58 alin. (3) din Noul Cod de procedură civilă (Legea nr. 134/2010 republicată în Monitorul Oficial nr. 247/10.04.2015.)

¹⁹ Exercițarea fără drept a profesiei de avocat, în formă organizată, un fenomen care a luat amploare în ultimul deceniu, a fost arătată ca fiind contrară prevederilor art. 348 din Codul penal în vigoare, numai recent, prin Decizia nr. 15/2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, dată în recurs în interesul legii, publicată în Monitorul Oficial nr. 816/03.11.2015.

²⁰ A se vedea textul art. 3 alin. (1) lit. f, g) și h) din Legea nr. 51/1995 așa cum a fost modificată de art. I. pct. 3. din Legea nr. 255/2004.

²¹ Legea nr. 192/2006 publicată în Monitorul Oficial nr. 441/22.05.2006.

²² A se vedea [art. 776 alin. \(2\)](#) din Codul civil (Legea nr. 287/2009 republicată în Monitorul Oficial nr. 409/10.06.2011.).

11. *Redactarea de înscrisuri*, activitate specific avocațială din perspectivă istorică, și care a fost rezervată²³ în mod expres și în favoarea avocaților la prima reglementare modernă a profesiei de notar public în România, a fost atribuită, în cazul actelor care se încheie în formă autentică sub sancțiunea nulității absolute, exclusiv notarilor publici, prin modificările aduse art. 45 din Legea nr. 36/1995²⁴. Mai mult, textul expres care prevedea că notarii autentifică acte redactate de avocați dintre cele pentru care forma autentică nu este prevăzută *ad validitatem*, a fost și el înlăturat²⁵ prin modificarea art. 8 lit. b) din Legea nr. 36/1995.

12. *Asistența juridică* ca domeniu de activitate, este împărțită între avocați și consilieri juridici²⁶, iar reglementarea celor din urmă, ca o profesie liberă propriu zisă, se află în curs²⁷ de dezvoltare. *Activitatea de reprezentare* în fața instanțelor de judecată poate fi prestată legal pe lângă avocați și consilieri juridici, de către mandatarii părților, pe baza unei procuri speciale, chiar dacă potrivit textului (mort) al legii, nu le este permisă punerea de concluzii. *Activitatea de consultanță juridică* este exercitată legal pe lângă avocați și consilierii juridici, de către notarii publici²⁸, experții contabili²⁹, auditorii financiari³⁰ respectiv consultanții fiscali³¹.

13. *În acest context concurența pe piața serviciilor avocațiale este suficient de aprigă, incluzând nu numai concurența intra-profesională dar și cea interprofesională, domeniile exclusive de activitate rezervate odinioară avocaților prin lege, sau exercitate în mod tradițional de către avocați, fiind astăzi atribuite către numeroase alte profesii prin voința legiuitorului.*

14. Mai mult: în timp ce apelarea la serviciile unui notar public sau executor judecătoresc este impusă de lege pentru îndeplinirea valabilă a unor acte (într-un număr care se află în continuă creștere de la intrarea în vigoare a [Noului Cod civil](#)), cooperarea exclusivă a unui avocat nu este indispensabilă pentru îndeplinirea oricăror acte juridice civile. Singura încercare în acest sens a legiuitorului, aceea de a impune reprezentarea obligatorie prin avocat la exercitarea recursului în cadrul procesului civil, ca o condiție de exercitare a acestei căi de atac extraordinare, a fost curmată de intervenția Curții Constituționale³², care a considerat că noua instituție (una obișnuită în alte legislații europene) aduce atingere liberului acces la justiție.

15. Curtea, invocând carențele Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 51/2008³³, care împiedică accesul celor cu venituri sub 300 lei (!) pe membru de familie la ajutorul public judiciar deplin, a statuat că datorită acestor insuficiențe (sic!) reprezentarea obligatorie prin avocat la exercitarea recursului este neconstituțională. În motivarea deciziei instanța de contencios constituțional a evitat, pe cât posibil, să observe ”elefantul din cameră”, motivând, prin formule contorsionate³⁴,

²³ A se vedea textul art. 22 alin. (4) din [Decretul nr. 79/1950](#) pentru organizarea Notariatului de Stat, publicat în Buletinul Oficial nr. 31/31.03.1950.

²⁴ Art. 45, din Legea nr. 36/1995 republicată în Monitorul Oficial nr. 444/18.06.2014., așa cum a fost modificat ca urmare a prevederilor art. I pct. 60 din Legea nr. 77/2012, publicată în Monitorul Oficial nr. 386/08.06.2012.

²⁵ A se vedea prevederile art. 45 alin. (1) din Legea nr. 36/1995 așa cum au fost modificate ca urmare a prevederilor art. I pct. 6 din Legea nr. 77/2012.

²⁶ A se vedea art. 4 din Legea nr. 514/2003 publicată în Monitorul Oficial nr. 867/05.12.2003.

²⁷ Disponibil la <https://www.juridice.ro/416155/propunere-legislativa-privind-profesia-de-consilier-juridic.html>

²⁸ A se vedea art. 2 din Legea nr. 36/1995.

²⁹ A se vedea art. 6 din Ordonanța Guvernului nr. 65/1994, republicată în Monitorul Oficial nr. 13/08.01.2008.

³⁰ A se vedea art. 3 din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 75/1999 republicată în Monitorul Oficial nr. 598/22.08.2003.

³¹ A se vedea art. 3 din Ordonanța Guvernului nr. 71/2001 publicată în Monitorul Oficial nr. 538/01.09.2001.

³² Decizia nr. 462 din 17 septembrie 2014 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial nr. 775/24.10.2014. A se vedea, pentru repetarea și extinderea argumentației inițiale, și Decizia nr. 485 din 23 iunie 2015 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial nr. 539/20.07.2015.

³³ A se vedea art. 8 alin. (1) din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 51/2008 publicată în Monitorul Oficial nr. 327/25.04.2008.

³⁴ A se vedea punctul 41. din Decizia nr. 462 din 17 septembrie 2014 a Curții Constituționale spre exemplu: ”41. Având în vedere cele de mai sus, Curtea reține că acordarea ajutorului public judiciar se referă la persoane care nu pot face față din punct de vedere financiar cheltuielilor ocazionate de desfășurarea procedurilor judiciare și ale căror venituri se încadrează în limitele de venit prevăzute de Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 51/2008. Prin urmare, este evident că ajutorul public judiciar vizează «persoane aflate în dificultate materială» și se acordă «numai în acele situații în care cheltuielile certe sau previzibile periclitează întreținerea solicitantului și a persoanelor aflate în întreținerea sa. Situația materială se apreciază în raport cu sursele de venit ale solicitantului și ale membrilor familiei, precum și cu obligațiile periodice pe care aceștia le au» (a se vedea, în acest sens, nota de fundamentare a Ordonanței de urgență a Guvernului

că taxele judiciare de timbru, indiferent de quantum, nu pot constitui niciodată un obstacol la accesul liber la justiție, spre deosebire de obligativitatea reprezentării prin avocat, care în contextul actual trebuie neapărat declarat neconstituțional. ”Elefantul” ignorat este că taxele judiciare de timbru opresive, care se ridică în anumite situații, la chiar și 20% din valoarea pretenției, instituite prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 80/2013³⁵ constituie, împreună cu regimul desuet al ajutorului public judiciar, impedimente mult mai importante pentru accesul la justiție decât reprezentarea obligatorie prin avocat, constituționalitatea lor fiind mult mai îndoielnică.

16. În altă ordine de idei, așa-numitul ”impediment” față de accesul liber la justiție în forma reprezentării obligatorii prin avocat, își găsește corespondentul în impedimente similare, care împiedică exercitarea liberă a dreptului de proprietate, prin impunerea formei autentice pentru numeroase acte juridice, și care ”încurajează” încheierea altora în această formă. Totuși, din discursul public actual, nu se pare, că aceste din urmă impedimente ar fi considerate îndeosebi injuste, prin comparație cu *singura* prevedere din procesul civil, care impunea reprezentarea obligatorie prin avocat. Această stare de fapt relevă, mai bine decât oricare alta, o ostilitate față de avocat, adânc înrădăcinată, care iese la suprafață ori de câte ori este necesară împiedicarea unei măsuri legislative care ar rezulta într-un avantaj, nu neapărat de ordin pecuniar, pentru profesia de avocat.

17. Din perspectiva numărului de profesioniști activi în profesiile juridice liberale la care se aplică onorarii minimale, putem observa că Tabloul executorilor judecătorești³⁶ pe anul 2015 cuprindea un număr de 875 persoane iar Tabloul notarilor publici pe același an un număr de 2455 de persoane³⁷. Numărul avocaților înscriși în Tabloul avocaților cu drept de exercitare a profesiei, conform bazei de date³⁸ menținută de Uniunea Națională a Barourilor din România (în continuare: UNBR) stă în acest moment la aproximativ³⁹ 23.168 (luând în considerare atât avocații definitiv, cât și cei stagieri). Deci, pentru fiecare executor judecătoresc în România își desfășoară activitatea câte 26 de avocați, iar pentru fiecare notar public, câte 9 avocați.

18. În schimb, numărul persoanelor admise în profesia de avocat în calitate de avocat stagiar, la ultimul examen de admitere (sesiunea septembrie 2015), a fost de 578 dintr-un număr total de 3974⁴⁰ candidați (2,55% din numărul avocaților înscriși în tablou, fără lua în calcul cei admiși la acest ultim examen), în timp ce în cazul notarilor publici numărul total de locuri disponibile⁴¹

nr. 51/2008). Așadar, Curtea constată că ajutorul public judiciar privește o categorie redusă de cetățeni, având în vedere și faptul că, pe lângă limitele de venit stabilite, se poate beneficia de acest ajutor numai într-o anumită limită în cursul unui an, limită ce se referă la toate formele de ajutor public judiciar, și nu doar la asistența juridică prin avocat necesară pentru îndeplinirea condiției de admisibilitate a recursului. Or, obligativitatea reprezentării și asistării prin avocat în etapa procesuală a recursului se răsfrânge asupra tuturor cetățenilor, chiar și asupra celor ale căror limite de venit nu se încadrează în prevederile ordonanței de urgență și care nu dispun întotdeauna de mijloace materiale pentru a plăti un avocat. Astfel, ajutorul public judiciar nu își găsește incidența și aplicarea în privința cvasi-majorității cetățenilor, ceea ce echivalează cu reducerea corespunzătoare a patrimoniului lor, fără ca această reducere să reprezinte contravaloarea unui serviciu prestat de autoritățile statului. De aceea, ajutorul public judiciar nu poate fi considerat un remediu judiciar capabil să asigure accesul tuturor cetățenilor la calea de atac a recursului. În consecință, ținând cont de cele arătate, Curtea constată că ajutorul public judiciar nu este un instrument apt să surmonteze și să corecteze inechitățile de fapt care pot apărea în urma aplicării textelor legale criticate, din moment ce calea de atac a recursului se închide definitiv pentru acești justițiabili.”

³⁵ A se vedea spre exemplu prevederile referitoare la acțiunile posesorii, din art. 4 al Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 80/2013 publicată în Monitorul Oficial nr. 392/29.06.2013.

³⁶ Tabloul a fost publicat în Monitorul oficial al României Partea I. nr. 319/11.05.2015.

³⁷ Tabloul a fost publicat în Monitorul oficial al României Partea I. nr. 265bis/21.04.2015.

³⁸ Disponibil la <https://www.ifep.ro/Justice/Lawyers/LawyersPanel.aspx>

³⁹ Baza de date [ifep.ro](https://www.ifep.ro) se află încă în curs de dezvoltare, așa cum se specifică în cuprinsul acestuia

⁴⁰ Disponibil la <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/StagiariCentralizatorSortNota.pdf>

⁴¹ Redăm aici numărul locurilor disponibile și nu a persoanelor admise, fiindcă, spre deosebire de exigențele transparenței urmărite de către Institutul Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților în organizarea examenului de admitere, date centralizate nu sunt disponibile în ceea ce privește examenul de admitere în profesia de notar public.

pentru notarii stagiaari la concursul de admitere din sesiunea septembrie 2015 a fost de numai 44⁴² (adică de 1,78% din numărul notarilor înscriși în tabloul la începutul anului), raportat la un număr total⁴³ de doar 329 candidați. În rândul executorilor judecătorești stagiaari, au fost admiși în profesie, în sesiunea noiembrie 2015, 10 persoane⁴⁴, adică 1,14% din numărul executorilor înscriși în tablou, cu un număr total de 80 de candidați participând la examen. *Se observă, deci, că din perspectiva examenului de admitere, profesia de avocat respectă exigențele concurențiale atât în ceea ce privește numărul participanților, cât și a persoanelor admise.*

19. Caracterul concurențial al profesiei de avocat se manifestă, de la începutul carierei fiecărui confrate: UNBR este obligat prin lege⁴⁵ să organizeze cel puțin un examen de admitere anual. Cei care dobândesc acces în profesie prin promovarea acestuia, împreună cu sute de alți confrăți, nu beneficiază de garanția accederii pe un "post" predeterminat, sau care se va determina, prin act administrativ, pe criterii limitative teritoriale și/sau pe baza unui *numerus clausus*, în așa fel încât să fie feriți de concurență, cum se întâmplă în cazul altor profesii analizate. Competiția profesională este o realitate zilnică pentru fiecare avocat, la care nu trebuie reamintit prin luări de poziție gratuite, cu iz de superioritate morală, ca cele exprimate de Consiliul Concurenței.

20. Considerând situația existentă în unele state de referință ale Uniunii Europene, se poate observa că numărul avocaților în anul 2014 (ultimul an pentru care Consiliul Barourilor Europene dispune de statistici⁴⁶ complete), raportat la fiecare 100.000 de locuitori⁴⁷ a fost de 67,92 în Austria, de 87,92 în Franța (eternă sursă de inspirație), de 202,15 în Germania, de 310,17 în Spania⁴⁸, de 103,68 în Olanda, de 170,10 în Bulgaria și de 126,54 în Ungaria. Prin comparație numărul avocaților în România în anul 2015⁴⁹, raportat la populația rezidentă⁵⁰ a fost de 119,69, un număr care pare să se încadreze în câmpul normal de densitate pentru această profesie în spațiul european.

21. Produsul intern brut pe cap de locuitor (exprimat în USD, conform statisticilor Băncii Mondiale⁵¹) în anul 2014 însă a fost de \$51.122 în Austria, de \$42.725 în Franța, de \$47.773 în Germania, de \$29.721 în Spania, de \$52.138 în Olanda, de \$7.851 în Bulgaria și de \$14.026 în Ungaria. În schimb, produsul intern brut al României pe cap de locuitor în anul 2014 (ultimul an pentru care Banca Mondială deține date) a fost de \$10.000. *Se poate observa, deci, că profesia de avocat din România nu se bucură de un statut privilegiat din punct de vedere concurențial, nici în ceea ce privește numărul profesioniștilor, nici raportat la capacitățile economice ale populației.* La această constatare mai trebuie adăugate numeroasele domenii exclusive de activitate de care beneficiază confrății din țările de referință, ca spre exemplu reprezentarea obligatorie prin avocat în fața instanțelor de judecată sau la încheierea anumitor acte juridice, care în România lipsesc cu desăvârșire.

22. În ultimul rând, putem indica drept factor ce diferențiază profesia de avocat față de cele de notar public și de executor judecătoresc forma de organizare.

⁴² Disponibil la <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/AnuntSiteIntrareStagiu2015.pdf>

⁴³ Listele cuprinzând mediile acordate de Comisia de examinare Camera Notarilor Publici [Alba Iulia](#), [Bacău](#), [Brașov](#), [București](#), [Cluj](#), [Constanța](#), [Craiova](#), [Galati](#), [Iasi](#), [Oradea](#), [Pitești](#), [Ploiești](#), [Suceava](#), [Mures](#), [Timișoara](#).

⁴⁴ Disponibil la http://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/TABEL-REZULTATE-FINALE_stagiaari.pdf

⁴⁵ A se vedea art. 17 alin. (1) din Legea nr. 51/1995.

⁴⁶ Disponibil la https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/2014_Table_of_Lawyer1_1421140715.pdf

⁴⁷ Populația fiecărei țări pentru anul 2014 a fost determinat cu utilizarea bazei de date a Băncii Mondiale, accesibil [aici](#).

⁴⁸ Pentru calcul a fost utilizat numărul avocaților activi, acesta fiind aproape egal cu numărul celor inactivi, în cazul Spaniei ambele date fiind colectate de către CCBE.

⁴⁹ Disponibil la https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/2015_Table_of_Lawyer1_1433140834.pdf

⁵⁰ Populația rezidentă pentru efectuarea calculului este considerată ca fiind de 19.870.647 persoane, ultimele date disponibile pentru anul 2015 în baza de date Tempo Online a Institutului Național de Statistică

⁵¹ Disponibil la <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

23. "Privatizarea" avocaturii⁵² în anul 1995 a rezultat atât în încetarea "îndrumării și controlului" administrativ⁵³ exercitat de Ministerul Justiției, dar și în desființarea oricărei legături benefice profesiei cu administrația centrală. Avocații au fost aruncați în noua realitate concurențială, care pentru ei nu a constituit o noutate absolută, fără orice tranziție. În schimb profesia de notar, în paralel cu propria sa ieșire de sub tutela⁵⁴ ministerului de resort, ca rezultat al naturii sale hibride, de exponent al autorității publice și de profesie liberă, a fost reglementată cu păstrarea atribuțiilor administrației centrale în multiple domenii, inclusiv controlul și limitarea accesului în profesie. Acest model normativ, adaptat la un nivel de control și supraveghere mai accentuat⁵⁵, a fost utilizat și în cazul profesiei de executor judecătoresc, care se bucură de asemenea de o natură hibridă.

24. *Se poate deci concluziona, că dintre cele trei profesii juridice analizate, așa-zis liberale, singura care este organizată fără a beneficia de umbrela protectoare a puterii statale exercitată asupra raporturilor sale concurențiale intraprofesionale și interprofesionale este profesia de avocat.*

25. Răspunzând deci, la întrebarea notată cu A. putem arăta că într-adevăr există o diferență relevantă din punct de vedere concurențial între profesia de avocat și cele de notar public și executor judecătoresc. Aceasta constă în natura de profesie liberă prin excelență, care expune avocații la rigurile concurenței pe o piață dens populată, dacă luăm în considerare și capacitățile economice ale populației, pe care accesul nu este limitat prin impedimente de ordin teritorial sau prin restrângerea artificială a numărului de posturi disponibile; o profesie în care sunt admise anual multe sute, și nu câteva zeci, de persoane, din mii și nu sute de candidați, care nu se bucură nici de monopoluri legale generoase instituite prin lege, nici de protecția autorităților, care însoțește exercițiul autorității publice.

26. În lumina celor de mai sus, poziția Consiliului Concurenței expusă în raport cu amendamentele formulate la proiectul de modificare a Legii nr. 51/1995 ar putea fi întemeiată exclusiv pe raționamentul adagiului "*quod licet Iovi, non licet bovi*". Atâta timp cât în cazul unor profesii liberale mai puțin concurențiale decât cea de avocat, se admite existența unui regim de onorarii minimale, orice opoziție la adresa unor inițiative similare în rândul avocaților pare discriminatorie.

27. Răspunsurile date la întrebările notate cu B. și C., care vor fi expuse în partea a doua a acestei lucrări, vor întări această concluzie, căci în cele ce urmează vom dovedi nu numai că existența unor onorarii minimale este imperios necesară pentru ocrotirea intereselor justițiabililor în fața puterii discreționare, conferită de legiuitor asupra instanței de judecată, pentru reducerea onorariilor avocațiale, dar și că regimuri de onorarii minimale avocațiale propriu zise și de recomandare sunt des întâlnite în alte state ale Uniunii Europene.

Despre onorarii minimale, concurență, și profesia de avocat... (II)

Avocat drd. Janos Szekely - Baroul Satu-Mare

⁵² Aceasta a avut loc prin desființarea subită a foștilor birouri colective, fără asigurarea unei perioade suficiente de tranziție, sau a unor atribuții profesionale exclusive generatoare de venituri, care să permită adaptarea multor avocați la noile realități.

⁵³ Acest tip de control administrativ a fost instituit prin art. 3 al Decretului nr. 39/13.02.1950 (publicat în Buletinul Oficial nr. 11/14.02.1950).

⁵⁴ A se vedea art. 20 alin. (1) din Decretul nr. 79/1950.

⁵⁵ A se vedea art. 4 din Legea nr. 188/2000 privind executorii judecătorești republicată în Monitorul Oficial nr. 738/20.10.2011.

28. În prima parte a prezentei lucrări⁵⁶ am adus argumente în susținerea poziției noastre potrivit căreia opoziția Consiliului Concurenței față de instituirea unor onorarii avocațiale minimale este neîntemeiată, răspunzând astfel la întrebarea notată cu A. în cadrul schemei stabilite pentru analiza problemei. În această a doua parte ne propunem să răspundem la întrebările notate cu B. (prin indicarea unor argumente care nu numai ar justifica, dar ar și impune, instituirea unor onorarii minimale) și C. (prin aducerea de exemple din sfera dreptului comparat european, care să demonstreze că onorariile avocațiale minimale sunt des întâlnite, în special în forma onorariilor de recomandare).

B.

29. Codul de procedură civilă din anul 1865, în forma sa inițială⁵⁷, a prevăzut la art. 146 punctul 4) că onorariile avocațiale pot fi incluse în cheltuielile de judecată numai într-o măsură supusă aprecierii judecătorului (instanței de judecată), și numai în cazul în care partea ar fi îndreptățită la daune interese. Legea pentru accelerarea judecăților din anul 1925⁵⁸, la art. 48 alin. (2), a indicat ca și criterii suplimentare pe baza cărora această apreciere urma să aibă loc ”importanța” și durata procesului, limitând totodată cuantumul la care onorariul se putea reduce, la tarifele minimale ”(...) întocmite de comisiunea permanentă a uniunii advocaților aprobate de Ministerul de Justiție și publicate în Monitorul Oficial”. Acest act normativ, caracterizat prin ostilitate⁵⁹ față de rolul avocatului în procesul civil, a deschis totuși posibilitatea limitării sumelor la care onorariile avocațiale puteau fi micșorate, pe baza unor criterii obiective, unitare și publice. În cursul perioadei interbelice, tabloul onorariilor minimale a făcut parte din setul minim de legislație a cărei cunoaștere era necesară în practica zilnică a avocatului, fapt atestat prin includerea acestui tablou în agende speciale oferite spre vânzare⁶⁰ avocaților.
30. În urma republicării Codului de procedură civilă, intervenită în anul 1948⁶¹, a fost introdusă prevederea art. 274 alin. (3). Potrivit acesteia, prin excepție față de onorariile datorate altor profesioniști, onorariul avocatului putea fi efectiv micșorat, sau mărit⁶², prin intervenția instanței de judecată în raporturile juridice născute între avocat și client, ori de câte ori exista o discrepanță între valoarea onorariului și valoarea pricinii sau ”munca îndeplinită de avocat”, în limitele sumelor prevăzute în tabloul onorariilor minimale. Se observă, că în pofida adaptării textului la principiile procesului civil socialist, pe de o parte prin permiterea *măririi* onorariului (în mod incompatibil cu principiul disponibilității), și prin înlocuirea criteriului duratei procesului cu cel al ”muncii” prestate, prerogativa instanței de judecată de a reduce onorariile avocațiale, nu era una deplin discreționară, datorită existenței valorilor de referință cuprinse în tabloul onorariilor minimale.
31. Doctrina vremii a considerat în mod cvasi-unanim⁶³, că textul art. 274 alin. (3) a devenit inaplicabil, ca urmare a intrării în vigoare a Decretului nr. 281/1954⁶⁴, deoarece acesta a impus stabilirea onorariilor pe baza unor tarife fixe, propuse de Consiliul Central al Colegiilor de

⁵⁶ Disponibilă la <https://www.juridice.ro/454569/despre-onorarii-minimale-concurenta-si-profesia-de-avocat-i.html>

⁵⁷ Codul de procedură civilă din anul 1865, publicat în Monitorul Oficial nr. 200/11.09.1865.

⁵⁸ Legea din 19 mai 1925 pentru accelerarea judecăților, publicată în Monitorul Oficial nr. 108/19.05.1925.

⁵⁹ Art. 65 alin. (1) al Legii a abrogat textul art. 40 alin. (1) din Legea de unificare a corpului de avocați (nr. 610 din data de 21 februarie 1923 publicată în Monitorul Oficial nr. 231/21.02.1923.) care a impus contrasemnarea cererilor de chemare în judecată de către avocați, ca și o condiție de admisibilitate (fine de neprimire). Obligatorietatea contrasemnării s-a aflat în vigoare numai pe o perioadă de puțin peste 2 ani, fiind abrogată cu efecte retroactive (!) pentru toate cererile în curs de judecată.

⁶⁰ A se vedea Revista de Bibliografie ”Ex Libris”, ediția iunie 1937, pp. 1-2. Disponibilă la https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/BCUCLUJ_FP_451047_1937_012_iun.pdf

⁶¹ Codul de procedură civilă din anul 1865, republicat în Monitorul Oficial nr. 45/24.02.1948.

⁶² Pentru această interpretare a se vedea expunerea de motive a Deciziei nr. 17R din data de 18 ianuarie 2007 a Curții de Apel București, Secția Civilă. Disponibilă la <http://portal.just.ro/2/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=126>

⁶³ A se vedea: Șerban Beligrădeanu: Dreptul instanțelor judecătorești de a face aplicarea art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă și după intrarea în vigoare a Legii nr. 51/1995. Dreptul 6/1997, p. 34. Pentru autorii (cei mai străluciți ai epocii) care s-au raliat în favoarea opiniei dominante, conform căreia, textul art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă a devenit inaplicabil, a se vedea nota nr. 4 pe pagina citată. Pentru autorii care au susținut opinia minoritară contrară, devenită dominantă după anul 1995, a se vedea nota nr. 5.

⁶⁴ Decretul nr. 281 din 21.07.1954. pentru organizarea și exercitarea avocaturii în Republica Populară Română publicat în Buletinul Oficial nr. 34/21.07.1954 republicat în Buletinul Oficial nr. 11/06.03.1958.

Avocați din RPR [art. 21 alin. (1) lit. g) din Decret] și aprobate de Ministerul Justiției [art. 23 lit. b) din Decret]. Un punct de vedere similar a fost ulterior exprimat, inclusiv în practica instanței supreme⁶⁵, imediat după intrarea în vigoare a Legii nr. 51/1995, această interpretare fiind însă imediat respinsă⁶⁶ de doctrină, dovedindu-se efemeră.

32. Prevederile art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă au rămas nemodificate până la ieșirea din vigoare a acestui Cod⁶⁷, în pofida transformării procesului civil, prin înlăturarea multor elemente cu încărcătură ideologică socialistă. Textul a continuat să facă referire la tabloul onorariilor minimale, chiar și cu aproape un deceniu după abrogarea prevederilor Legii nr. 51/1995 care au permis existența unui astfel de tablou. Pe parcursul celor 80 de ani, cât s-a aflat în vigoare, instituția onorariilor minimale avocațiale a devenit una dintre elementele mai durabile ale procesului civil român.
33. Spre deosebire de perioada anterioară, după anul 1995, în urma abrogării Decretului nr. 281/1954, prin efectul art. 79 alin. (1) al Legii nr. 51/1995 în forma sa inițială⁶⁸, instanțele de judecată au generat o jurisprudență din ce în ce mai abundentă în materia cenzurării onorariilor avocațiale (sau, mai precis, a quantumului cheltuielilor de judecată corespunzătoare acestor onorarii, în noua concepție). Înainte de abrogarea instituției onorariilor minimale, și încă influențate de poziția doctrinară și jurisprudențială care pune sub semnul întrebării posibilitatea reducerii onorariilor, instanțele s-au dovedit reticente în cenzurarea acestora. Cum reiese din motivarea uneia dintre puținele hotărâri publicate din această primă perioadă⁶⁹, onorariile minimale au constituit în continuare un veritabil cadru de referință.
34. Practica cenzurării onorariilor avocațiale a început să ia amploare numai în urma abrogării textelor Legii nr. 51/1995 referitoare la onorariile minimale⁷⁰, și în special începând cu anul 2007, cum reiese din jurisprudența publicată a mai multor curți de apel, și a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Această jurisprudență⁷¹ poate fi caracterizată prin lărgirea constantă a sferei de aplicare a art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă.
35. În anul 2008, printr-o hotărâre de referință⁷² Curtea de Apel București a statuat în sensul că enumerarea de la art. 274 alin. (3) din Codul de Procedură Civilă a circumstanțelor în temeiul cărora se poate cenzura onorariul avocațial este *doar exemplificativă*, reducând apoi de cinci ori onorariul solicitat în cauză. Prin Decizia nr. 405 din 04 februarie 2010⁷³ Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția Comercială, a statuat în sensul că *onorariile de succes prin definiție nu pot face parte niciodată din cheltuielile de judecată, fiind considerate "(...) o recompensă suplimentară a muncii efectiv prestate de avocat, cu vădit caracter voluntar și voluptuos (...)"*. Prin Decizia nr. 349 din 28 octombrie 2010⁷⁴ Curtea de Apel Craiova a reținut că un onorariu stabilit într-o valoare care nu este "echitabilă și justificată" și fără a fi proporțională cu "dificultatea, amploarea sau durata cazului" conferă chiar contractului de asistență juridică o *cauză imorală*. Prin Decizia nr. 5125 din 29 iunie 2012⁷⁵ Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția I. civilă, a considerat că înaintarea tardivă a unei căi extraordinare de atac de către partea adversă rezultă în transformarea sumelor achitate pentru asigurarea apărării în "*cheltuieli de*

⁶⁵ A se vedea: Curtea Supremă de Justiție, Secția comercială, Decizia nr. 914 din 11 iunie 1996; Decizia nr. 1479 din 15 octombrie 1996. Pentru analiza primei decizii a se vedea: Șerban Beligrădeanu, op. cit., pp. 31-32.

⁶⁶ Șerban Beligrădeanu, op. cit., pp. 31-34.

⁶⁷ A se vedea art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă din anul 1865, forma consolidat la data de 31.01.2013.

⁶⁸ Legea nr. 51/1995 în forma sa inițială a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 116/09.06.1995.

⁶⁹ Una dintre primele hotărâri publicate în materie, a fost Decizia nr. 658/1999 a Curții de Apel București, Secția Comercială, care a făcut referire expresă la onorariile minimale stabilite.

⁷⁰ Această concluzie este întărită și de faptul, că instituția reducerii onorariilor avocațiale a fost pentru prima oară contestată, printr-o excepție de neconstituționalitate (respinsă ca inadmisibilă), în anul 2000. A se vedea Decizia nr. 131 din 26 aprilie 2001 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial nr. 353/30.06.2001.

⁷¹ Pe lângă hotărârile judecătorești mai jos menționate, a se vedea și: [Decizia nr. 10144/15.12.2009](#) a ICCJ, Secția civilă și de proprietate intelectuală; [decizia civilă nr. 2420/11.04.2008](#) a ICCJ, Secția civilă și de proprietate intelectuală; [decizia nr. 5125/29.06.2012](#) a ICCJ, Secția I civilă.

⁷² [Decizia nr. 1612/2008](#) de la 31 octombrie 2008 a Curții de Apel București, Secția a IV-a Civilă.

⁷³ Disponibilă la <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=83063>

⁷⁴ Disponibilă la <http://portal.just.ro/54/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=813>

⁷⁵ Disponibilă la <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=90480>

judecată nedatorate”, reducând de 6 ori onorariul avocațial de la 3000 la 500 de lei. Prin Decizia nr. 2566 din 23 mai 2012⁷⁶ a Curții de Apel Cluj-Napoca, una dintre cele mai semnificative în materie, s-a stabilit că în temeiul art. 274 alin. (3) onorariul avocațial *poate fi cenzurat de către instanța de judecată și din oficiu, direct în faza deliberării, fără punerea în discuția părților a acestei măsuri*, din simplul motiv că dovada cheltuielilor de judecată adeseori se depune la sfârșitul fazei cercetării judecătorești a cauzei. În Decizia nr. 1950 din 24 noiembrie 2014, Curtea de Apel București, Secția a VI-a Civilă⁷⁷, a statuat în sensul că cele două criterii de apreciere stabilite de art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă trebuie luate în considerare în mod autonom, astfel *chiar dacă valoarea litigiului este semnificativă, dacă activitatea prestată de avocat justifică reducerea onorariului, acesta trebuie redus*.

36. Noul Cod de procedură civilă⁷⁸ a reglementat posibilitatea reducerii onorariilor avocațiale, cu includerea pozițiilor exprimate în jurisprudență, majoritatea lor nefavorabile justițiabilului reprezentat. Astfel textul art. 451 alin. (2) teza I. prevede în mod expres posibilitatea cenzurării părții din cheltuielile de judecată care reprezintă onorariul de avocat *inclusiv din oficiu*, fără să stabilească dacă măsura va trebui sau nu pusă în prealabil în discuția părților⁷⁹. Reducerea poate fi motivată prin disproporția ”vădită” între onorariu și valoarea sau complexitatea litigiului, sau între acesta și ”activitatea desfășurată de avocat”, cu luarea în considerare a altor circumstanțe ale cauzei. Se poate observa că enumerarea temeiurilor pentru care reducerea onorariului poate fi dispusă nu mai este limitativă, nici măcar în aparență, și permite judecătorului, prin coroborare cu art. 22 alin. (7) din Noul Cod de procedură civilă, să țină seama de ”toate circumstanțele cauzei”, inclusiv dar nu limitat la principiile generale ale dreptului, cerințele echității, și buna-credință.
37. Astfel prerogativa reducerii onorariilor s-a transformat, prin noua reglementare, într-o putere discreționară propriu zisă conferită asupra instanței de judecată, care poate fi exercitată *inclusiv din oficiu, pe baza oricăror circumstanțe ale cauzei (inclusiv ca o veritabilă măsură punitivă, comportamentul justițiabilului sau al apărătorului fiind o circumstanță a cauzei)*. La luarea măsurii instanța se bucură de libertate deplină atât în aprecierea circumstanțelor reținute pentru motivarea acesteia, cât și în determinarea cuantumului onorariului care se va putea recupera de către justițiabil de la partea adversă. Mai mult, instanța își poate exercita această prerogativă fără ca justițiabilul, care nu-și va recupera o parte din cheltuielile de judecată, să beneficieze de o posibilitate expres garantată de lege, pentru exprimarea propriei poziții, în cadrul unei proceduri contradictorii. Lipsa unor limite clare în cadrul cărora prerogativa instanței poate fi exercitată a dat naștere la un fenomen previzibil: unele instanțe⁸⁰ au început să reducă în mod sistematic onorariile avocaților, inclusiv la sume umilitoare, de 5 (!) lei.
38. Jurisprudența născută în temeiul noii norme confirmă cele mai sus expuse. În Decizia nr. 4966 din 6 septembrie 2013 Curtea de Apel Târgu Mureș⁸¹, Secția a II-a civilă, de contencios administrativ și fiscal, a statuat în sensul reducerii onorariului avocațial, printre altele, pentru motivul că tipul de cauză soluționată (recuperarea taxei pe poluare) a fost *”extrem de mediatizată, atât în privința pașilor care trebuia urmați de contribuabil, cât și în privința șanselor de reușită a cererilor”*. Curtea de Apel Cluj-Napoca, Secția a II-a civilă, de contencios administrativ și fiscal, a socotit în Decizia nr. 964 din 22 ianuarie 2015⁸², ca fiind justă reducerea onorariului avocatului de la 3100 lei la 1400 lei, statuând în sensul că în materia

⁷⁶ Disponibilă la <http://portal.just.ro/33/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=300>

⁷⁷ Disponibilă la <http://portal.just.ro/2/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=1968>

⁷⁸ Legea nr. 134/2010 republicată în Monitorul Oficial nr. 247/10.04.2015.

⁷⁹ Suntem de părere că reducerea va trebui pusă întotdeauna în discuția părților, în cadrul dezbaterilor privind fondul cauzei. Susținem această poziție prin referire la prevederile art. 452 din Noul Cod de procedură civilă, care obligă părțile să facă dovada cheltuielilor de judecată cel mai târziu la data închiderii dezbaterilor asupra fondului, și prevederile art. 14 alin. (5) din acest Cod care statuează în următorul fel: ”Instanța este obligată, în orice proces, să supună discuției părților toate cererile, excepțiile și împrejurările de fapt sau de drept invocate” (sublinierea este a autorului).

⁸⁰ Disponibil la <https://www.clujjust.ro/o-noua-tendinta-instante-judecatorii-taie-onorariile-avocatilor/>

⁸¹ Disponibilă la <http://portal.just.ro/43/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=1257>

⁸² Disponibilă la <https://www.curteadeapelcluj.ro/Jurisprudenta/sectia%20comerciala/Comercial%20trim%201%202015.pdf>, pagina 72.

reducerii onorariilor instanțele de judecată dispun de o marjă de apreciere largă, pentru ”a face aprecieri subiective pe chestiuni factuale”, ca o manifestare a ”esenței atribuțiilor jurisdicționale”.

39. Nu trebuie să uităm, că problema reducerii cheltuielilor judiciare corespunzătoare onorariului avocațial se ivește numai în situația în care partea perdantă se află în culpă procesuală. Drept consecință, *orice asemenea măsură luată de instanța de judecată profită unei părți de rea-credință, care în loc să recunoască pretențiile sau apărările părții adverse până la primul termen de judecată, a ales să irosească resursele adversarului și ale statului*. Totuși, atât practica judiciară, cât și practica Curții Constituționale⁸³ par să favorizeze partea de rea-credință, pe raționamentul suprimării unor presupuse abuzuri de drept, punând accent pe calitatea de terț a părții perdante față de contractul de asistență juridică prin care onorariul a fost stabilit. *În aceste circumstanțe lipsa oricărei limite minime la care cuantumul cheltuielilor judiciare aferente onorariului avocațial poate fi redus este nu numai inexplicabilă, dar și profund injustă, atât față de justițiabil, cât și față de apărătorul acestuia. Existența unor onorarii minimale de recomandare ar conferi un grad de previzibilitate laturii pecuniare a raportului de drept procesual civil, părțile de rea-credință putând fi sigure ca în cazul în care se opun în mod abuziv la pretențiile legitime ale adversarului, vor fi obligate la plata onorariului avocațial, cel puțin într-un cuantum minim, care devine opozabil lor prin publicitatea normei juridice în care este cuprins. Această previzibilitate constituie o precondiție a procesului echitabil, și constituie o practică răspândită în diferite state.*⁸⁴
40. Raționamentul auxiliar exprimat în jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție⁸⁵, și ulterior repetat *ad nauseam* în practica judiciară, actualmente cuprins în mod expres în art. 451 alin. (2) teza II. al Noului Cod de procedură civilă, conform căruia, reducerea părții cheltuielilor de judecată, care corespunde onorariului de avocat, nu afectează raporturile contractuale între avocat și client este profund eronat. Reducerea părții din cheltuielile de judecată care reprezintă onorariul avocatului conduce în cel mai bun caz la conflicte între justițiabil și avocat, care afectează prestigiul profesional al celui din urmă. În cel mai rău caz, prin interacțiunea prevederilor art. 451 alin. (2) teza I. din Noul Cod de procedură civilă cu cele ale art. 32 și art. 56 alin. (2) lit. n) din Legea nr. 51/1995 modificată și completată coroborate cu cele ale art. 132 din Statutul⁸⁶ profesiei de avocat, aceasta poate conduce la diminuarea onorariului stabilit prin contract, cu obligarea avocatului la restituirea parțială a onorariului deja achitat.
41. Aceasta, deoarece o hotărâre judecătorească prin care au fost reduse cheltuielile judiciare corespunzătoare onorariului avocatului, de cele mai multe ori va da naștere la o prezumție în sensul nerespectării prevederilor art. 127 alin. (2) și (3) al Statutului profesiei de avocat. Prevederile menționate stabilesc criteriile pe baza cărora onorariile trebuie determinate, și conținutul lor coincide în mare parte cu temeiurile pe baza cărora se poate dispune reducerea onorariilor, prevăzute la art. 451 alin. (2) teza I. din Noul Cod de procedură civilă.⁸⁷ *Drept consecință orice reducere a onorariului avocațial de către instanța de judecată poate conduce la concluzia că avocatul nu și-a determinat onorariul în conformitate cu prevederile Statutului profesiei. Astfel, efectele reducerii onorariului de către instanța de judecată în realitate nu se pot izola de efectele contractului de asistență juridică. Instituirea unor onorarii minimale de recomandare este necesară pentru a nu transforma contractul de asistență juridică, într-un contract aleatoriu sub aspectul onorariului, ale cărui efecte se nasc sub condiția rezolutorie implicită a diminuării onorariului prin hotărâre judecătorească.*

⁸³ Pentru o recapitulare a acestei practici a se vedea: Decizia nr. 702 din 28 iunie 2012 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial nr. 607/23.08.2012.

⁸⁴ În acest sens a se vedea: Mathias Reiman, ”Cost and Fee Allocation in Civil Procedure”, pp. 226-227. In: Karen B. Brown; David V. Snyder (coordonatori): General Reports of the XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law, Springer Science-Business Media B. V., 2012.

⁸⁵ A se vedea spre exemplu o hotărâre recentă, întemeiată încă pe prevederile art. 274 alin. (3) din Codul de Procedură Civilă, Decizia nr. 866 din 12 aprilie 2016 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția I. Civilă.

⁸⁶ Hotărârea nr. 64/03.12.2011. a Uniunii Naționale a Barourilor din România, publicată în Monitorul Oficial nr. 898/19.12.2011., modificată și completată.

⁸⁷ În acest sens a se vedea Liviu Herghelegiu, Dreptul instanței de judecată de a reduce onorariul de avocat și în cauzele penale. Dreptul 4/2004, p. 113.

42. Aici trebuie menționat faptul, că raționamentul expus mai sus nu se limitează strict la procesul civil, fiind aplicabil și în cadrul procesului penal, în condițiile art. 276 alin. (6) din Noul Cod de procedură penală⁸⁸ [fostul art. 193 alin. (6) din Codul de procedură penală⁸⁹].
43. Reînstituirea onorariilor minimale, cel puțin în forma unor onorarii de recomandare, ar fi semnificativă, însă, și în afara raportului juridic născut ca urmare a reprezentării sau asistării justițiabilului într-un proces civil (sau după caz penal). Pe de o parte, *ar lua naștere un cadru de referință obiectiv, unitar și public, util pentru soluționarea conflictelor client-avocat* iscate în materia onorariului perceput, în condițiile aplicării principiului medieri pentru soluționarea acestor conflicte potrivit art. 132 alin. (2) din Statutul profesiei de avocat. Pe de altă parte avocații, în special cei care, datorită experienței profesionale încă limitate, se găsesc în dificultate față de clienții cu o experiență mai amplă în negociere, *ar beneficia de un ghid, opozabil potențialului client, care poate constitui un punct de pornire pentru determinarea onorariului liber negociat*.
44. În altă ordine de idei, sistemul de pensii și asigurări sociale ale avocaților se bazează pe principiul contributivității atât în forma sa actuală⁹⁰, cât și în cea⁹¹ care urmează să intre în vigoare începând cu data de 3 august 2016. Contribuțiile la acest sistem determină cuantumul drepturilor fiecărui membru al Casei de Asigurări a Avocaților, inclusiv cuantumul pensiei. Rata de finanțare a obligațiilor fondului de pensii a fost, la ultima evaluare (în luna martie a anului 2015), de numai 69,17%⁹², ceea ce, chiar dacă semnifică o creștere față de situația din anul 2013, lasă aproape o treime din obligațiile viitoare și previzibile ale fondului nefinanțate. Mai îngrijorător este faptul, că onorarea acestor obligații viitoare va depinde în proporție de 85,26% de contribuțiile viitoare (!) ale membrilor fondului.⁹³ *Nevoia extinderii continue a clientelei, prin practicarea unor onorarii cât mai mici, este imediată și stringentă pentru majoritatea covârșitoare a avocaților, și poate duce la ignorarea unei nevoi mai puțin imediate, dar totuși vitale: contribuirea cu sume consistente la fondul de pensii. Onorariile minimale de recomandare ar putea să reamintească contributorii de riscul practicării unor onorarii care pot rezulta în pensii insuficiente pentru asigurarea propriilor nevoi viitoare, și chiar în colapsul sistemului de pensii*.
45. Contractul de asistență juridică se poate încheia, în cazuri excepționale, și în formă verbală, potrivit art. 121 alin. (5) din Statutul profesiei de avocat [deși exprimăm îndoieli în legătură cu legalitatea acestui text, raportat la prevederile art. 29 alin. (1) din Legea nr. 51/1995]. Ținând cont de dificultățile stabilirii și înregistrării onorariului în astfel de situații caracterizate, mai presus de toate, de urgență, un *tablou cuprinzând onorarii minimale de recomandare ar putea fi util, ca o modalitate de determinare a unor onorarii supletive, aplicabile în cazul în care părțile contractului de asistență juridică nu stabilesc în mod expres alt onorariu și optează pentru încheierea contractului în formă verbală*. O astfel de soluție ar putea fi utilă și în cazul contractelor încheiate în formă scrisă.
46. În ultimul rând, ca argument pentru instituirea unor onorarii minimale de recomandare, se poate invoca necesitatea unificării regimului ajutorului public judiciar, cu cel al stabilirii onorariilor datorate pentru furnizarea serviciilor de asistență judiciară în materie penală, respectiv cu cel de reprezentare sau de asistență extrajudiciară. *Crearea unui cadru unitar pentru determinarea onorariilor cuvenite avocaților în urma desfășurării acestor activități ar putea avea loc concomitent cu crearea unui tablou al onorariilor minimale*.

C.

⁸⁸ Legea nr. 135/2010, publicată în Monitorul Oficial nr. 486/15.07.2010. cu modificările și completările ulterioare.

⁸⁹ Codul de procedură penală, republicat în Monitorul Oficial nr. 289/14.11.1996. cu modificările și completările ulterioare.

⁹⁰ A se vedea art. 2 din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 221/2000 publicată în Monitorul Oficial nr. 610/28.11.2000.

⁹¹ A se vedea art. 2 lit. c) din Legea nr. 72/2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 342/05.05.2016.

⁹² A se vedea: Uniunea Națională a Barourilor din România: Raport de activitate al Consiliului UNBR (între Congresul avocaților 2014 și Congresul avocaților 2015), 2015, Anexa 11, p. 5.

⁹³ A se vedea: Uniunea Națională a Barourilor din România: Raport de activitate..., p. 7.

47. În ceea ce privește regimurile de onorarii minimale în dreptul comparat european, putem observa existența a două sisteme: *sistemul onorariilor minimale obligatorii* și *sistemul onorariilor minimale de recomandare* care se pot subdivide în onorarii de recomandare propriu-zise (care constituie numai un ghid pentru părțile contractului de asistență juridică și, după caz, pentru instanță) și onorarii de recomandare supletive, care își găsesc aplicarea în cazul în care părțile contractului de asistență juridică nu au determinat în mod expres alt onorar.⁹⁴ În cele ce urmează vom analiza sumar regimul juridic al onorariilor minimale în anumite state europene. Analiza nu are menirea de a fi completă și exhaustivă, ci de a conferi o imagine de ansamblu asupra reglementării domeniului în state cu tradiții juridice variate.
48. *Germania* menține și la momentul actual un sistem de onorarii minimale obligatorii. Acestea sunt reglementate prin Legea remunerării avocaților⁹⁵ (purtând denumirea abreviată de „*Rechtsanwaltsvergütungsgesetz*” sau RVG). RVG prevede că, în afara excepțiilor prevăzute de această lege, onorariile avocaților trebuie stabilite prin raportare la valoarea obiectului activității profesionale a avocatului [§2 alin. (1) – de principiu valoarea obiectului litigiului]. Avocații pot deroga de la aceste onorarii minimale, prin stabilirea unor onorarii inferioare, numai excepțional, când desfășoară activități în afara procedurii litigioase, sau în cazul unor proceduri speciale, respectiv când s-a solicitat acordarea ajutorului public judiciar, conform §4 din RVG. Derogarea, prin stabilirea unor onorarii superioare, este și ea permisă, cu posibilitatea reducerii onorariului, pe cale judiciară, la cererea părții interesate, și numai până la cuantumul stabilit conform RVG. În cazul înaintării unei cereri pentru reducerea onorariului, poziția Consiliului Baroului de Avocați trebuie solicitată de drept, de către instanța de judecată, în afara cazului când însuși acest Consiliu a stabilit onorariul, ca entitate terță care poate fi desemnată pentru acest rol, prin acordul avocatului cu clientul său conform §3a alin. (2) și §4 alin. (3) din RVG. În mod surprinzător §4a din RVG permite chiar și stabilirea onorariilor în forma unui *pactum de quota litis*, când clientul ar fi descurajat de la înaintarea cererii în lipsa pactului, datorită situației materiale precare în care se află.
49. În *Austria*, Legea tarifelor avocațiale (*Rechtsanwaltstarifgesetz*⁹⁶ sau RATG) prevede modalitatea de stabilire a onorariilor, care sunt de recomandare și supletive, în funcție de multiple elemente, printre care: valoarea obiectului litigiului și performanțele individuale ale avocatului în reprezentarea clientului (numărul concluziilor scrise, durata dezbaterilor, etc.). Avocații pot deroga de la tarifele stabilite prin lege, stabilind în mod expres onorarii mai mici sau mai mari în acord cu clienții, dar în această situație se expun controlului Baroului, care tinde să apere interesele clienților cu mai puțină experiență, față de cele ale avocaților. Partea corespunzătoare onorariului avocațial din cheltuielile de judecată poate fi redusă de instanța de judecată, dar numai la cererea expresă a părții adverse, într-o procedură contradictorie, și numai până la cuantumul onorariului stabilit conform RATG.⁹⁷
50. În *Elveția*⁹⁸ (care nu este membră a Uniunii Europene dar face parte din Spațiul Economic European) sunt instituite limite minimale pentru onorariile avocațiale, la nivelul fiecărui canton. Ca regulă, onorariile sunt determinate cu efecte obligatorii, prin acte normative, pe baza valorii obiectului litigiului, în temeiul căreia se determină baza de calcul, care se poate suplimenta dacă există motive în acest sens. Recent unele reglementări la nivel de canton au sporit libertatea părților contractului de asistență juridică în determinarea onorariilor, care rămâne însă constrânsă de limitele stricte ale Legii Avocaturii. În toate cazurile, onorariile nu pot fi reduse de către instanța de judecată sub cuantumul minim stabilit prin act normativ.

⁹⁴ Comitetul Economic și Social European: The State of Liberal Professions Concerning their Functions and Relevance to European Civil Society, 2014, p. 77. Disponibil la <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/summary-en-final-glossy.pdf>

⁹⁵ A se vedea textul consolidat original în limbă germană în vigoare la momentul actual, <https://www.gesetze-im-internet.de/rvg/BJNR078800004.html>; Pentru textul legii în limba engleză (actualizat până în anul 2013) a se vedea https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_rvg/englisch_rvg.html.

⁹⁶ Forma oficială actualizată a actului normativ este disponibilă la <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002143>

⁹⁷ Marianne Roth, Cost and Fee Allocation in Civil Procedure – Austria, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), pp. 8-9.

⁹⁸ Caspar Zellweger: Cost and Fee Allocation in Civil Procedure in Switzerland, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), p. 10.

Clienții care convin onorarii inferioare acestui quantum nu vor fi îndreptățiți la restituirea întregului onorariu stabilit prin tabloul onorariilor, diferența profitând avocatului în urma restituirii cheltuielilor de către partea care a căzut în pretenții.

51. În *Spania*⁹⁹ barourile dispun de sisteme de onorarii de recomandare, de la care avocații sunt liberi să deroge.
52. În *Italia*¹⁰⁰ modalitatea de determinare a onorariilor avocaților este reglementată prin Decretul Ministerial nr. 127 din 8 aprilie 2004, în funcție de activitățile întreprinse de avocat în fiecare cauză concretă. Începând cu anul 2007 onorariile minimale au fost abolite, norma mai sus amintită transformându-se într-un mod de stabilire a unor onorarii minimale de recomandare. Onorarii maximale au rămas în vigoare, iar față de abolirea onorariilor minimale membrii profesiei de avocat au arătat rezistență, care a îngreunat implementarea reformei. Cheltuielile de judecată aferente onorariului avocațial nu pot fi reduse, potrivit regimului juridic aplicabil acestora în Italia, sub quantumul stabilit prin Decretul Ministerial mai sus arătat.
53. În *Franța*¹⁰¹, potrivit prevederilor art. 10 din Legea nr. 71-1130 din 31 decembrie 1971¹⁰² așa cum a fost modificată prin Legea nr. 91-647 din 10 iulie 1991, onorariile practicate de avocați în anumite activități de reprezentare în fața instanțelor de judecată (denumite: *postulation*) și în materia actelor de procedură au fost strict reglementate pe baza unor tarife obligatorii, până la intrarea în vigoare a Legii nr. 2015-990 din 6 august 2015. La momentul de față în cazul majorității activităților avocațiale [cu excepția materiilor prevăzute în art. 10 alin. (2) din Legea nr. 71-1130 precum: executarea imobiliară, partajul judiciar, etc.] onorariile se determină pe baza liberei negocieri, între avocat și client.
54. În *Polonia*¹⁰³, onorarii minimale sunt stabilite prin Regulamentul Ministerului Justiției privind onorariile pentru serviciile avocaților, din data de 22 octombrie 2015¹⁰⁴ (*Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie*), în funcție de valoarea obiectului litigiului sau a activității avocatului. Părțile contractului de asistență juridică pot deroga de la aceste onorarii minimale, fără ca onorariul stabilit să depășească cu mai mult de șase ori onorariul minim recomandat. Părțile pot stabili și onorarii inferioare onorariilor minimale stabilite prin Regulament, însă instanțele de judecată nu pot reduce cheltuielile de judecată aferente onorariilor avocaților sub quantumul minim stabilit.
55. În *Cehia*¹⁰⁵, onorarii de recomandare și cheltuieli prezumate sunt instituite printr-un Regulament¹⁰⁶ adoptat de Ministerul Justiției, cheltuielile de judecată fiind stabilite în conformitate cu acest regulament. Onorariile se stabilesc ca regulă prin negociere între parte și avocat (onorarii contractuale), sau, în lipsa unui astfel de acord expres, conform Regulamentului, în funcție de valoare obiectului cauzei la care avocatul participă, și, după caz în funcție de alți factori, ca activitatea concretă realizată în interesul clientului (onorarii suplative). Instanțele de judecată, la stabilirea cheltuielilor de judecată pot lua în considerare exclusiv onorariile stabilite prin Regulament [a se vedea Secțiunea 1 alin. (1) și (2) din Regulament], indiferent de quantumul onorariului contractual efectiv stabilit. Ele pot, în mod excepțional, deroga de la onorariile stabilite prin Regulament, dar numai dacă circumstanțele cauzei justifică această derogare. Aici trebuie menționat că reglementarea onorariilor

⁹⁹ Francisco Lopez Simo; Jose Ángel Torres Lana, Replies of Spanish Reporters to the Questionnaire about Cost and Fee Allocation in Civil Procedure, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), pp. 8-9.

¹⁰⁰ Alessandra De Luca, Cost and Fee Allocation in Italian Civil Procedure, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), pp. 6-7.

¹⁰¹ Sophie Gjidara-Decaix, Les règles de répartition des frais en Procédure Civile. Rapport pour la France, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), pp. 15-18.

¹⁰² A se vedea versiunea consolidată și actualizată oficială la <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068396>

¹⁰³ Andrzej Jakubicki, Cost and Fee Allocation in Civil Procedure [Poland], International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), p. 6.

¹⁰⁴ Pentru textul actualizat a se vedea <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20150001800>

¹⁰⁵ Jan Hurdik, Cost and Fee Allocation in Civil Procedure. Report for Czech Republic, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), pp. 6-7.

¹⁰⁶ Pentru textul Regulamentului, actualizat până la data de 1 ianuarie 2014, a se vedea <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2239>

minimale în Cehia a fost recent contestată pe calea procedurii contencioase constituționale¹⁰⁷, suferind modificări ca urmare a declarării neconstituționalității anumitor măsuri, dar a rămas în vigoare.

56. Comitetul Economic și Social al Uniunii Europene, în raportul intitulat: *The State of Liberal Professions Concerning their Functions and Relevance to European Civil Society* din anul 2014¹⁰⁸ a menționat ca state în care se află în vigoare regimuri de onorarii minimale de recomandare și Lituania, Grecia (deși în această țară regimul onorariilor minimale a fost abolit la insistențele creditorilor internaționali) și Bulgaria.

III. Concluzii

57. În cadrul acestui studiu, prin răspunsurile date la întrebările notate cu A. și C. am demonstrat, că opoziția Consiliului Concurenței la reinstituirea onorariilor avocațiale minimale nu este întemeiată, nici raportat la structura pieței serviciilor juridice, nici din perspectiva reglementării aplicabile în cazul altor profesii juridice din România, nici din punctul de vedere al dreptului comparat. Am arătat, de asemenea, prin răspunsul dat la întrebarea notată cu B., că există numeroase argumente bine întemeiate, care pot justifica reinstituirea unor onorarii avocațiale minimale, cel puțin de recomandare și supletive. Nu putem decât specula, că resentimentul vociferat în discursul public (și exprimat fără îndoială și în cel privat) față de avocați și profesia noastră, a putut contribui, la formarea opoziției față de un astfel de demers.
58. Rămâne să concludem, că problematica onorariilor avocațiale minimale este inexorabil legată de acea altă problematică ridicată de Proiectul de lege PL-x nr. 555/2015, cea a "super-imunității" (în formularea denigratoare răspândită în mass-media), și prin aceasta de locul și rolul avocatului într-un stat de drept. Siguranța materială (existențială) și cea personală a avocatului au fost șubrezite, rezultând în diminuarea prestigiului de apărător, și a rolului de contrapondere, măcar simbolică, a puterii etatice manifestată în chipul autorităților și instanțelor de judecată.
59. Un avocat astăzi trebuie să-și stabilească onorariile știind că instanța de judecată poate dispune diminuarea acestora la un quantum imprevizibil (chiar umilitor), din oficiu, cu orice motiv, într-o procedură care nu este contradictorie, și cu posibilul efect al restituirii lor parțiale către client¹⁰⁹. Astfel, avocatul este "încurajat" să-și subvalueze munca, și să evite confruntările cu instanța de judecată, chiar dacă ar fi necesare pentru apărarea exigențelor procesului echitabil. *Avocatul perfect, în concepția punctului 4.3 din Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană*¹¹⁰, care apără clientul "(...) conștiincios și fără teamă, fără a ține cont de propriile sale interese și nici de vreo consecință de orice fel (...)" este doar un ideal. Aproximarea de acest ideal este însă posibilă, dar numai prin măsuri legislative concertate pentru restaurarea siguranței materiale și a celei personale a avocatului. Reinstituirea unor onorarii minimale ar putea fi o astfel de măsură. Nu este o coincidență, că statele europene cu experiență în crearea și menținerea statului de drept, reglementează și astăzi, sau au reglementat până nu demult, onorariile avocaților prin stabilirea unor onorarii minimale inviolabile prin măsuri de reducere dispuse de instanțele de judecată.

¹⁰⁷ Disponibil la <http://www.usoud.cz/en/decisions/20130417-pl-us-2512-reimbursement-decree-1/>

¹⁰⁸ A se vedea supra, nota nr. 94

¹⁰⁹ A se vedea supra, nota nr. 87

¹¹⁰ Implementat în România prin Decizia nr. 1486/2007 a Uniunii Naționale a Barourilor din România.